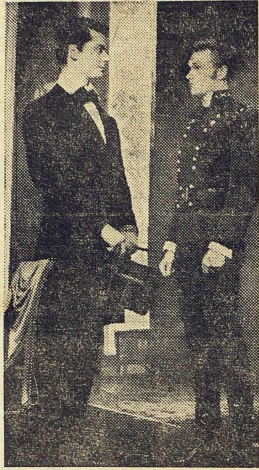

07/5

Julien Greens tragedi

"TRAGEDIN skall, enligt Aristoteles, visa oss hur en farlig passion renas genom en våldsam frigörelse. Det är hela innehållet i detta stycke." Med dessa ord inleder Julien Green sin första teaterpjäs, "Sud", som sedan några veckor spelas på Athénéeteatern och vars publicering avslutades i aprilhäftet av La Table Ronde. Stycket har klandrats för sina tekniska brister, men dess psykologiska skärpa och fast utformade konflikter har prisats av en rad framstående kritiker; Mauriac har jämfört det med Racines "Fedra" — man blir gripen både på teatern och vid läsningen; ett särskilt intresse får pjäsen genom att den kan betraktas som en sammanfattning av det väsentliga i Greens författarskap.

"Sud" spelas i ett rum och under mindre än ett dygn. Platsen är en stor plantage nära Charleston i Syd-Carolina; tiden är timmarna före det amerikanska inbördeskrigets utbrott 12 april 1861. Plantagens ägare, Edvard Broderick, en änklings på 40 år med en 16-årig dotter, Angelina, och en 14-årig son, Jimmy, har som gäster en systerdotter från Norden, Regina, och en ung nord-

François Guerin som den unge sydstatsmannen, till vänster, och Pierre Vaneck som nordstatsofficeren i Julien Greens pjäs "Sud".

statsofficer av polsk börd, Jan Wicziewsky, som fått permission (eller deserterat?) från sin kommandering på Nordstaternas fäste i Syd-Carolina, fort Sumber. I början av stycket blir det klart att Angelina älskar Jan; i Jans uppträdande är det något kallt, brutalt och främmande. Då en ung, vacker sydstatsman, Erik McClure, kommer på besök löses Jans gåta: han är homosexuell, och Erik är hans första medvetna förälskelse. Jan söker göra sig fri genom att kurtisera Angelina, men förstår att han är abnorm och att hans känsla för Erik är hopplös. För att dö och dödas av den älskade förolämpar han Erik; i den duell som följer försvarar han sig inte och dödas av Erik. Vid hans lik vakar Regina och Edvard, som avslöjats som homosexuell och varit förälskad i Jan; Regina tvingar Edvard att gå och stannar ensam hos Jan. Då ridån faller dånar det första kanonskottet mot fort Sumber; inbördeskriget har börjat.

Homosexualiteten får alltså här — enligt kritiken för första gången i en teaterpjäs — spela samma roll som tidigare incesten eller äktenskapsbrottet: den blir den förbjudna passion som kan uppbära en tragedi. I skildringen av hur denna passion upptäckts, växer och förtär ligger styckets tyngdpunkt. Författaren står, ytligt sett, på "moralens" sida; Jan känner sin lidelse som något ont och farligt, som kan utplånas blott

genom döden, och vid Jans lik får Edvard vika för Regina, den abnorma kärleken för den normala. Men man undrar om Green lurat sig själv på denna punkt; i varje fall lurar han inte betraktaren eller läsaren. I stycket säger en biperson, den gamle negeren onkel John, att det är något underligt med Jan, ty han får inte som andra män en särskild röst då han talar till kvinnor (av något skäl har denna passage strukits ur La Table Ronde). I själva verket är den här antydda homosexuella atmosfären karaktäristisk för hela stycket. Edvard, jämte Jan den mest utformade karaktären, är också homosexuell; i en obehaglig scen ger han Jan i uppdrag att piska upp sonen Jimmy, som blir förtjust i sin bestraffare; Erik McClure, som snart presenteras som en vacker yngling i största allmänhet, berättar om en pojkvänskap som liknar en förälskelse. Kvinnorna och deras kärlek blir inte trovärdiga i stycket; där finns rent av ett slags obestämt och outtalat kvinnoförakt; kvinnorna står på något sätt utanför livet. Det är här, synes det mig, som Green från sina utgångspunkter misslyckats; han har i realiteten tagit parti inte bara för lidelsen, utan för homosexualiteten, därför att de båda för honom sammanfaller. Det är som om Racine i incesten eller äktenskapsbrottet skulle ha sett den enda verkliga kärleken.

Den moral som gör tragedin möjlig är religiöst förankrad. Guds språkrör är onkel John, som i några korta repliker uppträder som profet. Det är en dömande Gud som han förkunnar med naivt sofisteri; "Gud är kärleken", men de onda skall straffas, därför att "de framkallar kärlekens vrede". Edvard företräder tvivlet och upproret då han talar om att moralismen förstört hans ungdom och att han därför blivit kärlekslös; Jan, som inte finner någon väg att leva och "störtar fram mot sitt öde som mot en mur", visar konfliktens ofränklichkeit, problemets olöslighet — att leva är att leva i synd.

Miljön är utomordentligt tecknad. Södern är för mig, skriver Green i en dagboksanteckning, "svarta skuggor över vita pelare". Intrycket är en bräcklig och förnäm skönhet, en fulländad och dödsdömd livsstil — den gamla romantiska bilden av Södern inför yankees ungdom, kraft och hårdhet. Slaveriet skildras närmast som en idyll; plantageägarna borde dock frige sina slavar, även om detta vore ett helgonlikt och

It

tillika meningslöst offer. Möjligen avses kriget vara straffet för att detta offer inte sker — straffet är lika oundvikligt som synden. Då onkel John säger att "Gud skall gå fram mitt ibland Eder" avses

Julien Green.

närmast Jans död, men kanske också Nordens armé (Gud marscherar på, som det heter i krigets mest berömda kampsång). I vad mån en parallell mellan det större och det mindre händelseförloppet avses är svårt att säga; säkert är att krigshotet och skottet mot fort Sumer bidrar till stämningen av öde och katastrof.

Julien Green, nu ett par och femtio år gammal, är född och uppfostrad i Paris, men föräldrarna och förfäderna i flera generationer var amerikaner från Sydstaterna. Efter att ha misslyckats i studentexamen — enligt en dagboksuppgift trodde han sig ha blivit underkänd i fysik, men fick många år senare veta att han klarat sig — sändes Green till

Amerika, där han under tre år (1919—1922) studerade vid Virginias statsuniversitet. Sedan har han varit bosatt i Frankrike, med avbrott för resor, särskilt till USA, och en längre vistelse där under kriget som motståndsmän. Green skriver på franska och anser sig inte kunna skriva engelska lika idiomatiskt. Han har alltid varit religiös och stod länge den katolska kyrkan nära innan han ingick i den år 1939. Hans författarskap består i ett tiotal romaner och fem band dagböcker 1928—1950; han anses utan tvekan tillhöra eliten inom den katolska franska litteraturen, men står i fråga om både konstnärlig och intellektuell begåvning säkert efter män som Mauriac och Graham Greene. Det är något tungt och med möda hopkommet över nästan allt vad han skriver; hans resonemang, särskilt i dagböckerna, visar inte sällan en pinsam brist på kunskap och tanke-skärpa; men intrycket av psykologisk djupbörning inom begränsade områden och enkel hederlighet är starkt, likaså av anspråkslöshet (Green vågar inte läsa Dostojevskij av fruktan att bli modfärd).

De problem som "Sud" kretsar kring har alltid sysselsatt Green. I romanerna framförs de såtillvida i regel i camouflerad form

som den moraliska analysen sällan utgår från erotiska passioner och konflikter; i flera av böckerna berörs knappast dessa ting. Försöket att blottlägga den mänskliga ondskan, att följa hur en vana, en lidelse, en attityd blir bestämmande och förstörande utmärker dock alltid dessa dystra, inträngande och skakande romaner. Objektet för undersökningen är ofta en miljö och en persongrupp av till synes ringa intresse: "Mont-Cinère", den första romanen och en av de mest berömda, handlar exempelvis uteslutande om tre kvinnor —

mor, dotter och dotterdotter — som pinar varandra till döds med egoism, vinningslystnad och girighet, och lika begränsat är det minutiöst förevisade materialet i "Leviathan" och "Epaves". Först i sin senaste roman, "Moira" — liksom "Mont-Cinère" spelande i sydstatsmiljö — går Green, om också med tydlig försiktighet, in på erotik av homosexuell art. Den grupp amerikanska studenter som här skildras utmärks främst av denna inriktning, mer eller mindre medveten. Men då konflikten mellan puritanism och kätjtja kulminerar sker det be-

Teer

It

tecknande nog i ett heterosexuellt förhållande; bokens plågade hjälte fannar och mördar en kvinna. Dagböckerna är mera direkt

upplysande. Inte så att de är "uppriktiga" i Gides genre; Green berättar ingenting om intima personliga upplevelser. Men dels

talar han om att dessa upplevelser på grund av sin natur behandlas i en annan, hemlig dagbok, dels diskuterar han religion, moral och sexualitet. Tron är bergfast och okomplicerad, om man nu skall kalla tro vad som deklarerats på följande sätt: "Jag inte bara tror allt vad kyrkan lär just nu, utan jag underskriver på förhand allt vad hon någonsin kommer att lära." Viktigare är att Green är besatt av frågan gott och ont, eller rättare rent och orent. Det gäller att bli helgon, allt annat är meningslöst. Men Green kan inte — i motsats till föräldrarna, som tydligen är hans idoler — bli helgon; i sina romaner och i sitt liv bolar han med det onda. Och det onda är framför allt, liksom hos Mauriac och Graham Greene, köttet, sexualiteten. Ibland förklarar sig visserligen Green hata puritanismen — naivt och oriktigt skriver han

att den frodats i Nya England, men aldrig i Sydstaterna — men att han är fast i den framgång av hundra anteckningar; "Jag hatar den sexuella känslan" är ett expressivt uttryck för den i dagböckerna dominerande hållningen. Det är denna ständiga skuld-känsla, vidmakthållen och stimulerad av ständigt nya "brott", som fått sitt hittills mest perfekta litterära uttryck i "Sud". Jan är en mera konsekvent, djärvare Green.

Det har också sitt intresse att se hur en mängd detaljer i "Sud" återgår på episoder och reflexioner i romanerna och dagböckerna. Ett romanfragment från år 1934 — återgivet i dagboken för detta år — är ett första utkast till början av "Sud". Plantagen med sina vita pelare i skugga, liksom dess namn Bonaventure, skymtar i dagboksanteckningar från resor i Virginia och Syd-

Carolina, likaså den djupsinnige negern onkel John. Green återger i dagböckerna, liksom i "Sud", den idealiserande bild av det gamla Söderm som han fått av föräldrar och släktingar: plantageägarna behandlade negrerna som älskade barn, inbördeskriget gällde inte slaveriets upprätthållande, i Söderm var man glad då Lincoln proklamerade slavarnas frigörelse, endast nordstatsfolk föraktar negrerna. Det är en lustig tillfällighet att dessa konstigheter hundra år efteråt presenteras för fransk publik med en kändares auktoritet.

HERBERT TINGSTEN